

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Формування постіндустріальної економіки базується на новій системі капіталу. Як переконує світовий досвід, основною формою суспільного капіталу стає людський капітал – тобто нагромаджені знання, продуктивні здібності населення, які використовуються в економічній діяльності. Різноманітні дослідження свідчать, що людський капітал є основним чинником економічного зростання та підвищення добробуту населення. В Україні концепція людського капіталу набула визнання серед науковців порівняно недавно – у кінці 90-х років ХХ ст. Вітчизняними дослідниками зроблено значний внесок у популяризацію і розвиток даної теорії, в аналіз умов формування і використання людського капіталу в Україні. Однак у практиці економічної діяльності людському чиннику приділяється поки що недостатня увага, досить часто не розуміється його провідна роль, не створено сприятливих умов для формування людського капіталу та його використання. Це вказує на те, що відсутнє глибоке розуміння теорії людського капіталу керівниками державних органів та підприємств, підприємцями, фахівцями на виробництві та працівниками. Отже, необхідний подальший розвиток теорії людського капіталу та її конкретизація стововно умов України. Тому монографія провідного наукового співробітника ІЕП НАН України Валентини Антонюк¹ за

науковою редакцією доктора економічних наук О.Ф. Новікової є актуальною і практично значущою.

Монографія є комплексним дослідженням соціально-економічних умов формування і використання людського капіталу в Україні. При цьому автор не лише спирається на світові здобутки теорії людського капіталу, але і робить свій внесок у її розвиток і конкретизацію. Автором здійснено розмежування понять “людський потенціал” і “людський капітал”, які досить часто змішуються, визначено їх власників та носіїв. Розробка моделі комплексного підходу до аналізу людського капіталу як економічної категорії надала можливість систематизувати та логічно впорядкувати основні параметри даного соціально-економічного явища: суб’єкти, об’єкти, власників, структурні елементи, чинники й умови формування, стадії відтворення.

Цікавим і новим у монографії є: аналіз людського капіталу в системі сукупного капіталу, взаємозв’язок і взаємообумовленість його неуречевлених форм (інтелектуального і соціального); взаємозв’язок теорії людського капіталу з концепцією людського розвитку та Цілями Розвитку Тисячоліття; здійснено автором розрахунки вартості людського капіталу і людського потенціалу в Україні та їх оцінку в натуральних показниках людино-років навчання; розрахунки обсягів інвестицій у людський капітал на макrorівні за рахунок усіх джерел; оцінку впливу сформованого людського капіталу

¹ Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 348 с.

на економічний та інноваційний розвиток України, на рівень добробуту населення.

У результаті проведеного дослідження одержано цікаві результати: обсяг

У монографії викладено багато пропозицій щодо вдосконалення механізму та умов формування і

використання людського

капіталу України, які мають практичне значення для модернізації і розвитку державної і регіональної соціальної політики, спрямованої на людський розвиток і формування людського капіталу.

Разом із тим у монографії є дискусійні питання, які потребують більш глибокого обґрунтування.

Аналізуючи поняття «людський капітал» у системі споріднених категорій, доцільно було б також розглянути категорію «робоча сила», а також взаємозв'язок і відносини категорій «робоча сила» і «людський капітал». Потребує більш глибоких та повних обґрунтувань положення про те, що людський капітал є неуречевленим. Якщо це так, то некоректно називати спільні риси людського і основного капіталу.

На думку рецензента, недостатньо обґрунтованим є включення мотивації в людський капітал як одного з його структурних елементів, більшою мірою її можна віднести до соціального капіталу.

Потребує додаткових доказів і аргументації позиція автора монографії щодо виключення з розрахунків вартості людського капіталу відтворення простої праці (витрати нижче рівня прожиткового мінімуму). Адже без простої праці, без простого відтворення неможливим є труд кваліфікований, розширене інноваційне відтворення.

Зроблені зауваження не знижують наукової цінності роботи, яка являє собою цілісне, комплексне, завершене наукове дослідження, що має теоретичну і

© Булеєв Іван Петрович – доктор економічних наук, професор.
Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк.

нагромадженого в Україні людського капіталу на сучасному етапі становить близько 2000 млрд. грн., що майже на 60% перевищує вартість основних фондів; щорічні інвестиції в людський розвиток і формування людського капіталу складають 13-14% ВВП, що значно нижче рівня розвинутих країн; освітній потенціал населення і зайнятих більш ніж на 50% забезпечує економічне зростання, однак недостатньо використовується для інноваційного розвитку.

Залучення соціологічної інформації надало змогу автору розширити інформаційну базу дослідження та більш глибоко дослідити якісні аспекти формування і використання людського капіталу в Україні, у тому числі освітньо-професійний розвиток, збереження здоров'я, рівень використання продуктивних здібностей на виробництві тощо.

Новим і продуктивним є аналіз людського капіталу в контексті формування середнього класу в Україні. Обґрунтованим є висновок, зроблений автором стосовно того, що власники людського капіталу є найбільш потужним джерелом формування середнього класу.

Монографія характеризується теоретичною глибиною, комплексністю, широким економічним аналізом на макро- та регіональному рівні умов формування та використання людського чинника виробництва, логічною послідовністю викладеного змісту, обґрунтованістю висновків і пропозицій.

практичну цінність. Рецензована монографія може бути корисною всім, кого цікавлять проблеми людського, економічного та інноваційного розвитку в Україні, у першу чергу науковцям,

державним службовцям, громадським діячам, а також викладачам, студентам, фахівцям у сфері соціально-трудова відносин.